

נתן אלתרמן ויצירתו

זיוה שמיר*

נתן אלתרמן (1910-1970), אשר נמנה עם גדולי המשוררים העבריים, התחיל את דרכו בחבורת שלונסקי על סף שנות השלושים של המאה העשרים, אך כבר אז פיתח נוסח שירי משלו: במקום המטרופוליס המודרני נוסח שירי הַכֶּרֶךְ של שלונסקי, תיאר ספרו הראשון עיר קטנה ונאיבית – על בארותיה, כיכר השוק שלה והיונים שעל כרכובי בתיה – עיר העולה כאילו מבין דפיו של ספר אגדה נושן. משוררי המודרנה נמשכו אל השירה האורבנית, ובשירת אלתרמן העיר היא גיבורה ראשית, אף יותר מהמשורר-ההלך הסובב ברחובותיה – למן "שירים מפריז" (אסופה שכתב המשורר הצעיר בשנות לימודיו בצרפת), דרך "כוכבים בחוץ", "עיר היונה", "שירי מכות מצרים", "שמחת עניים" ו"חגיגת קיץ". העיר כמציאות וכסמל מבריחה את יצירת אלתרמן כברית, ו"מככבת" אפילו במחזה האחרון שנמצא והתפרסם לאחר מותו – "ימי אור האחרונים".

המודרניזם האירופי תיאר ערי חרושת אפורות מפוח, אך בארץ-ישראל הלכה ונבנתה העיר העברית הראשונה, ובתיה בהקו בלובנס. אלתרמן הפך למשורר התל-אביבי החשוב ביותר, ולעיר לא היה מאז ועד היום טרובדור מאוהב ונאמן ממנו. הוא, שנולד ביחד עם העיר והתגורר בה רוב ימיו, קשר לה עוד ועוד כתרים בשיריו ובפזמוניו, וכתב עליה גם כאשר לא הזכיר את שמה במפורש. "תל-אביב" הייתה שם של ספר בטרם הוקמה על חולות הזהב, והיא הייתה עבורו העיר שנולדה מן הספרים. במקביל, גם יצירתו כולה היא יצירה של "עולם נפוך", שבה עומדים כל מרכיבי המציאות על ראשם: אנדרטת השיש רצה בדרך, העצים נוצצים כזכוכית ומתכת, השמים יורדים ארצה וקולטים את צבעי הנחשול הירוק, ואילו המשורר רועה בנאות המרעה השמימיים שבין פילי השמים. ביצירתו המוקדמת שילב אלתרמן את עירו תל-אביב ואת עיר עלומיו פריז לצירוף אוקסימורוני תוסס ומרגש, וגם הכינוי "סטמבול", שהעניק לתל-אביב ביצירתו המאוחרת "חגיגת קיץ" מלמד על צירופן של אסיה ושל אירופה למקשה אחת.

אפילו בחייו הפרטיים, שאותם סילק בדרך-כלל מיצירתו, היה אלתרמן "אוקסימורון מהלך", איש-ניגודים שאצר בתוכו פרדוקסים בלתי מתפשרים: הוא היה משורר לאומי ומשורר אנטי-ממסדי בנוסח אסכולת שלונסקי, הוא היה הומניסט ו"ביטחוניסט", איש משפחה מסור ובוהמיין שאינו מתנזר מייך ומנשים; הוא היה אינדיווידואליסט מושבע, אך לא מש מבית-הקפה הקבוע של החבורה; הוא היה איש רוח ואיש המדעים המדוייקים, עברי וקוסמופוליטן, ארץ-ישראלי בעיני "העולים החדשים" וגלותי בעיני "הכנענים". כאשר כתב מאמרים בהירים ושקופים כבדולח, קשה היה להאמין שחיבר אותם אותו אדם שכתב שירים כה עמומים וחדתיים, ואף התבטא בזכות "הבלתי מובן בשירה".

אלתרמן היה איש נעים שהעריץ את מושג הַעֲוֵת, אך היה יוצא-דופן בתוך החבורה: בניגוד למשוררי המודרנה שהשתייכו לקצותיה של המפה הפוליטית, הוא היה איש מרכז, היחיד שהתפרנס מכתובה בלבד, היחיד שהגיב על אירועי הזמן במשך שנים רבות, שבוע אחר שבוע,

בשירים ז'ורנליסטיים מענייני דיומא, המתעלים למדרגת יצירות מופת ("הטור השביעי"). כמי ששאף לשלב לאומיות ואוניברסליות, והוא היה היחיד שמיזג את השירה העברית מימי-הביניים (שמואל הנגיד) ואת השירה הצרפתית מימי-הביניים (פרנסואז ויון). הוא היה היחיד שהפך מוטיבים משירת הילדים התמימה למוטיבים מעוררי חלחלה, המלמדים על האימה הטבונית שאימה אז על העם והעולם. ככלל, אפילו פזמוניו הקלים וההיתוליים מכילים בתוכם תמיד יסודות של הגות מעמיקה – אקזיסטנציאלית, פואטית, היסטוריוסופית.

אלתרמן דאג לעתיד העם והעולם, ונתן לכך ביטוי ביצירתו הענפה, הממשיכה לחיות בלב אוהבי השירה העברית. ספריו ממשיכים לצאת לאור במהדורות חדשות, טורים כדוגמת "מגש הכסף" ו"מכל העמים" ממשיכים נשמעים בימי זיכרון; יצירותיו לילדים יוצאות במהדורות חדשות; מופעים חדשים המוקדשים ליצירתו עולים על קרשי הבמה הקלה, שיריו ופזמוניו המולחנים ממשיכים להישמע מעל גלי האתר, אף זוכים לביצועים חדשים וללחנים חדשים.

* הוכן במיוחד עבור אתר נתן אלתרמן ע"י זיוה שמיר